

ỦY BAN NHÂN DÂN TỈNH ĐẮK NÔNG
SỞ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

**TÀI LIỆU GIÁO DỤC ĐỊA PHƯƠNG
TỈNH ĐẮK NÔNG**

Lớp 4

KÝ HIỆU DÙNG TRONG SÁCH

Khởi động

Là thông tin, hình ảnh, câu hỏi liên quan đến nội dung bài học nhằm tạo hứng thú cho các em.

Khám phá

Là các kiến thức, thông qua kênh hình và kênh chữ giúp các em khai thác, tiếp nhận kiến thức mới.

Luyện tập

Bao gồm các câu hỏi, bài tập giúp các em củng cố kiến thức, hình thành các kỹ năng.

Vận dụng

Gồm các câu hỏi, bài tập để các em vận dụng kiến thức, kỹ năng đã học để đánh giá, giải quyết các vấn đề thực tiễn liên quan đến bài học.

LỜI NÓI ĐẦU

Các em học sinh thân mến!

Ở lớp 1, 2, 3 các em đã được tìm hiểu một số đặc điểm về vẻ đẹp thiên nhiên và văn hóa, lịch sử của quê hương Đắk Nông qua Tài liệu Giáo dục địa phương tỉnh Đắk Nông - lớp 1, 2, 3. Tài liệu Giáo dục địa phương tỉnh Đắk Nông - Lớp 4 sẽ giúp các em tiếp tục khám phá thêm một số nét chính về địa lí, văn hóa, lịch sử, kinh tế - xã hội của địa phương.

Từ những khám phá, trải nghiệm, các em sẽ hiểu biết nhiều hơn về những giá trị mà thiên nhiên ban tặng cho vùng đất này cũng như những giá trị văn hóa, lịch sử được hình thành và bồi đắp từ hàng ngàn năm. Từ đó, thể hiện tình yêu đối với quê hương Đắk Nông bằng những hành động, việc làm cụ thể, phù hợp với lứa tuổi của các em.

Hy vọng rằng, Tài liệu giáo dục địa phương tỉnh Đắk Nông - Lớp 4 sẽ mang đến cho các em nhiều điều bổ ích và thú vị.

Các tác giả

MỤC LỤC

Chủ đề 1

Đặc điểm tự nhiên tỉnh Đắk Nông	5
--	----------

Chủ đề 2

Hoạt động kinh tế của người dân Đắk Nông	12
---	-----------

Chủ đề 3

Nét đẹp văn hóa các dân tộc Đắk Nông	20
---	-----------

<i>Bài 1. Giới thiệu món ăn truyền thống ở Đắk Nông</i>	20
---	----

<i>Bài 2. Lễ hội truyền thống của người dân Đắk Nông</i>	23
--	----

<i>Bài 3. Truyện cổ M'Nông</i>	27
--------------------------------	----

<i>Bài 4. Họa tiết trang trí dân tộc ở Đắk Nông</i>	30
---	----

Chủ đề 4

Nhân vật lịch sử, văn hóa tiêu biểu của tỉnh Đắk Nông	36
--	-----------

<i>Bài 1. Anh hùng N'Trang Long</i>	36
-------------------------------------	----

<i>Bài 2. Nghệ nhân Điểu Kâu -</i>	40
------------------------------------	----

Người lưu giữ sử thi M'Nông

<i>Bài 3. Thường thức Âm nhạc</i>	43
-----------------------------------	----

Nghệ nhân Y-El

- Người giữ gìn nhạc cụ truyền thống M'Nông

Chủ đề 5

Vì một Đắk Nông tươi đẹp	46
---------------------------------	-----------

Chủ đề 1

ĐẶC ĐIỂM TỰ NHIÊN TỈNH ĐẮK NÔNG

Khởi động

Nghe bài hát “Đắk Nông quê em” của tác giả Lê Minh Châu trên đường link: <https://www.youtube.com/watch?v=fpb0jAJZK4M>

Qua bài hát, em thấy quê hương Đắk Nông có điều gì đặc biệt?

Khám phá

Đọc thông tin, quan sát các hình ảnh dưới đây và trả lời câu hỏi

1. Vị trí địa lí

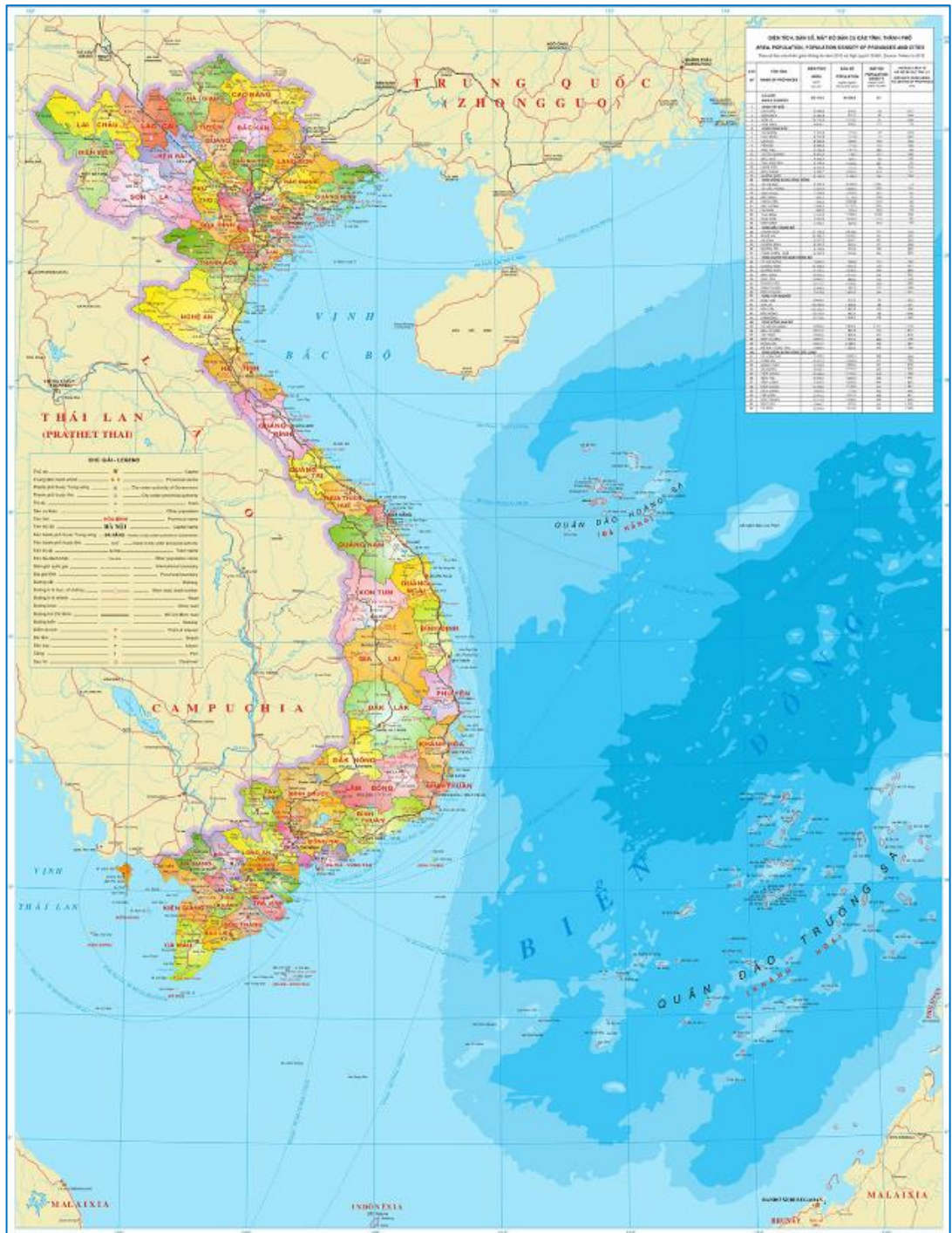
Tỉnh Đắk Nông có diện tích 6 513 km², nằm trọn trên cao nguyên M'Nông, ở phía Tây Nam của vùng Tây Nguyên, đoạn cuối của dãy Trường Sơn. Phía Bắc và Đông Bắc giáp tỉnh Đắk Lắk, phía Đông và Đông Nam giáp tỉnh Lâm Đồng, phía Tây giáp Vương quốc Campuchia, phía Nam và Tây Nam giáp tỉnh Bình Phước.

Đắk Nông là cửa ngõ phía Tây Nam của Tây Nguyên, có vị trí chiến lược về an ninh - quốc phòng và kinh tế - xã hội, là cầu nối giữa các tỉnh Tây Nguyên với vùng kinh tế trọng điểm Đông Nam Bộ, các tỉnh duyên hải Nam Trung Bộ thông qua quốc lộ 14, quốc lộ 28. Tỉnh Đắk Nông có 141,045 km đường biên giới tiếp giáp với tỉnh Mondulkiri (Vương quốc Campuchia), có hai cửa khẩu Bu Prăng và Đắk Pơ nối thông với nước bạn Campuchia.

Nằm ở nơi giao thoa với các nền văn hóa nên Đắk Nông có nhiều nét tương đồng về lịch sử, văn hóa, có thể mở rộng và giao lưu với các vùng trong khu vực và Campuchia. Chính vì vậy, Đắk Nông có nhiều lợi thế để thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội, trong tương lai sẽ trở thành trung tâm phát triển kinh tế năng động của Tây Nguyên.

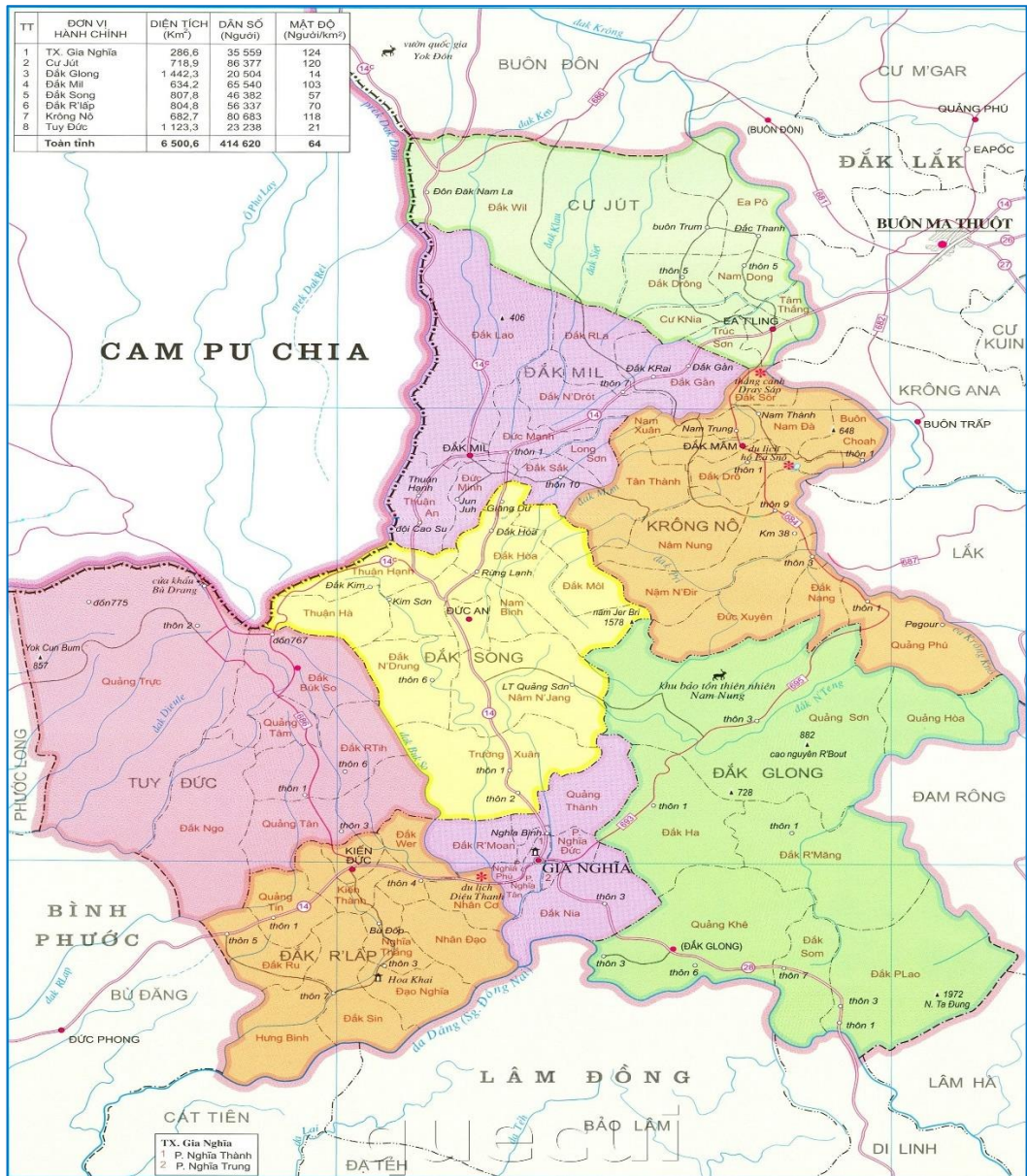

Tìm vị trí tỉnh Đắk Nông trên bản đồ Việt Nam và cho biết Đắk Nông giáp với các tỉnh và quốc gia nào?

Hình 1.1. Bản đồ Việt Nam

Hiện nay tỉnh Đắk Nông có 7 huyện và 1 thành phố gồm: Cư Jút, Đắk Mil, Đắk Song, Krông Nô, Tuy Đức, Đắk R’lấp, Đắk Glong và thành phố Gia Nghĩa. Toàn tỉnh có hơn 40 dân tộc với dân số khoảng 670 600 người.

Hình 1.2. Bản đồ hành chính tỉnh Đắk Nông

- Kể tên các huyện, thành phố của tỉnh Đắk Nông.
- Tìm và nêu vị trí của huyện, thành phố nơi em đang ở.

2. Tự nhiên

a. Địa hình

Đắk Nông có nhiều dạng địa hình khác nhau, trong đó địa hình đồi núi chiếm phần lớn diện tích với độ cao trung bình khoảng 700 m đến 800 m so với mặt nước biển, có nơi lên đến 1 982 m (Tà Đùng).

Dạng địa hình tỉnh Đắk Nông như hai mái nhà mà đường nóc là dãy núi Nâm Nung, chạy dài từ Đông sang Tây, có tính phân bậc, thấp dần từ Đông sang Tây. Phía Đông là các ngọn núi cao và trung bình có độ cao từ 1 500 m đến 1 980 m, phía Tây là các cao nguyên xếp tầng 600 m - 700 m, xen kẽ giữa các dãy núi cao hùng vĩ, hiểm trở với các cao nguyên rộng lớn là các thung lũng, bồn địa thấp khá bằng phẳng.

Hình 1.3. Một dạng địa hình cơ bản của tỉnh Đắk Nông
(Nguồn: Tài liệu Văn hóa địa phương tỉnh Đắk Nông)

Nêu một số nét về đặc điểm địa hình tỉnh Đắk Nông.

b. Khí hậu

Đắk Nông có hai mùa rõ rệt. Mùa mưa từ tháng 5 đến tháng 10 trong năm, nhiều nhất vào tháng 8, tháng 9. Mùa khô từ tháng 11 đến tháng 4 năm sau, khô hạn nhất vào tháng 3, tháng 4. Thời tiết và lượng mưa phụ thuộc theo mùa.

Do ảnh hưởng của địa hình núi cao nên ở Đắk Nông khí hậu tương đối ôn hòa, gió và hơi lạnh, độ ẩm không khí cao. Ngoài ra, tỉnh có lượng mưa lớn, trung bình hàng năm đạt trên 2 500 mm. Tuy nhiên, vào mùa khô thời tiết khô hạn, một số nơi thiếu nước phục vụ sản xuất và sinh hoạt, vào mùa mưa lượng nước rất lớn, một số nơi bị ngập lụt ảnh hưởng đến giao thông, sản xuất nông nghiệp.

Khí hậu ở Đắk Nông có mấy mùa? Nêu đặc điểm của từng mùa.

c. Sông, suối, hồ

Đắk Nông có mạng lưới sông, suối, hồ khá dày đặc, phân bố tương đối đều khắp. Đây là điều kiện thuận lợi để khai thác nguồn nước phục vụ sản xuất nông nghiệp, công nghiệp, xây dựng các công trình thủy điện và phục vụ nhu cầu dân sinh. Các sông chảy qua địa phận tỉnh Đắk Nông gồm: sông Sêrêpôk bắt nguồn từ Nam Trường Sơn do hai nhánh sông Krông Nô và Krông Ana hợp lưu tại thác Buôn Dray (huyện Krông Ana, tỉnh Đắk Lắk); sông Krông Nô hay còn gọi là Krông Knô là con sông ranh giới giữa hai tỉnh Lâm Đồng với Đắk Lắk và giữa Đắk Lắk với Đắk Nông, dọc theo con sông này có rất nhiều các buôn làng người dân tộc bản địa sinh sống.

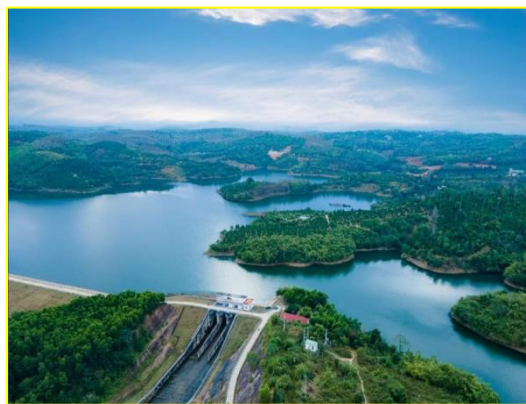
Hình 1.4. Sông Krông Nô (Ảnh: Lâm Pumbaa)

Hệ thống sông suối thượng nguồn Đồng Nai. Mặc dù sông Đồng Nai không chảy qua địa phận tỉnh Đắk Nông nhưng có nhiều sông suối thượng nguồn. Đáng kể nhất là suối Đắk Rung bắt nguồn từ khu vực xã Thuận Hạnh, huyện Đắk Song là bộ phận quan trọng tạo ra dòng chảy sông Đồng Nai.

Trên địa bàn tỉnh có nhiều hồ, đập lớn có tác dụng giữ nước cho sản xuất nông, công nghiệp, thủy điện và tiềm năng phát triển du lịch như: hồ Tây (thị trấn Đăk Mil, huyện Đăk Mil), hồ Ea Snô và đập thủy lợi buôn K62 (xã Đăk Drô, huyện Krông Nô), hồ Trúc (thị trấn Ea T’Linh, huyện Cư Jút), hồ Doãn Văn (xã Đăk R’Tih, huyện Tuy Đức), đập thủy điện Đồng Nai 3, Đồng Nai 4 (huyện Đăk Glong),...

Hình 1.5. Hồ Tây (thị trấn Đăk Mil, huyện Đăk Mil) (Ảnh: Đỗ Thị Luyến)

Hình 1.6. Đập thủy lợi tại buôn K62, xã Đăk Drô, huyện Krông Nô (Ảnh: Lâm Pumbaa)

Hình 1.7. Đập thủy điện Đồng Nai 3 (Ảnh: Phạm Ngọc)

Hình 1.8. Đập thủy điện Đồng Nai 4 (Ảnh: Phạm Ngọc)

Kể tên những sông, suối, hồ lớn ở Đăk Nông.

d. Tài nguyên đất

Đất đai Đăk Nông tương đối phong phú và đa dạng, nhưng chủ yếu gồm 05 nhóm chính: đất xám, đất đỏ bazan, đất đen bồi tụ, đất gley và nhóm đất phù sa tại các khu vực thấp trũng dọc các sông, suối. Trong đó, đất đỏ bazan là nhóm đất chiếm diện tích lớn nhất. (Theo *Tài liệu Văn hóa địa phương tỉnh Đăk Nông* và *Tài liệu Giáo dục địa phương tỉnh Đăk Nông lớp 6*)

* Chú giải:

- Đất gley: là loại đất thường hình thành ở địa hình trũng, thoát nước kém hoặc ở những nơi có mực nước ngầm dâng cao gần mặt đất, thường có màu nâu đen, xám đen, xám xanh.

Đắk Nông thuộc phía Nam Tây Nguyên, có diện tích 6 513 km², tiếp giáp với 03 tỉnh và 01 quốc gia. Phần lớn diện tích là đồi núi, khí hậu tương đối mát mẻ, đất đai màu mỡ, tài nguyên phong phú, mạng lưới sông, suối, hồ khá dày đặc.

Luyện tập

1. Cho biết từ Đắk Nông có thể đi đến các tỉnh khác bằng các loại đường giao thông nào?
2. Mô tả đặc điểm địa hình, khí hậu nơi em ở.
3. Nêu vai trò của sông, suối, hồ đối với đời sống và sản xuất của người dân ở địa phương em.

Vận dụng

Vẽ tranh phong cảnh hoặc viết một đoạn văn giới thiệu về nơi em đang sinh sống.

Sau bài học em đã:

- Xác định được vị trí địa lí của tỉnh Đắk Nông trên bản đồ Việt Nam.
- Kể tên được các huyện, thành phố trong tỉnh.
- Nêu được vị trí địa lí huyện nơi mình sinh sống trên bản đồ tỉnh Đắk Nông.
- Mô tả được một số nét chính về địa hình, khí hậu, sông, suối, hồ, đất của tỉnh Đắk Nông và huyện nơi em sinh sống.
- Thể hiện tình yêu với quê hương Đắk Nông.

Chủ đề 2

HOẠT ĐỘNG KINH TẾ CỦA NGƯỜI DÂN ĐẮC NÔNG

Khởi động

Kể tên một số hoạt động kinh tế của tỉnh Đắk Nông mà em biết.

Khám phá

Đọc thông tin, quan sát hình ảnh dưới đây và trả lời câu hỏi:

Với điều kiện đất đai màu mỡ, khí hậu ôn hòa, mạng lưới sông, suối phân bố tương đối đều khắp, nguồn khoáng sản phong phú, nhiều thắng cảnh đẹp, dân cư lao động dồi dào, Đắk Nông hội tụ điều kiện thuận lợi để phát triển kinh tế.

1. Nông nghiệp

Ngành trồng trọt có vai trò quan trọng hàng đầu trong ngành nông nghiệp của tỉnh Đắk Nông. Các loại cây công nghiệp được trồng nhiều như: cà phê, cao su, tiêu, điều, mắc ca và cây ăn trái, trong đó cây chủ lực là cà phê. Các loại cây lương thực, thực phẩm có sản lượng cao như: lúa nước, các loại rau quả,... Hiện nay, ngành nông nghiệp đã và đang từng bước chuyển sang sản xuất hàng hoá, tập trung phát triển theo hướng ứng dụng công nghệ cao, bền vững và nâng cao giá trị sản phẩm. Năm 2021, sản phẩm hồ tiêu của tỉnh đã được cấp Giấy chứng nhận đăng ký chỉ dẫn địa lí “Đắk Nông”.

Hình 2.1. Mô hình sản xuất tiêu bằng chế phẩm sinh học tại huyện Đắk Song (Ảnh: Hồ Mai)

Hình 2.2. Mô hình sản xuất rau thủy canh tại thị trấn Đức An, huyện Đắk Song (Ảnh: Minh Thảo)

- Các loại cây công nghiệp nào được trồng nhiều ở Đắk Nông?
- Kể tên một số sản phẩm nông nghiệp có thương hiệu của Đắk Nông.

Hoạt động chăn nuôi đa dạng với nhiều loại hình chăn nuôi, nhiều loại gia súc, gia cầm, thủy sản. Những năm gần đây, ngành chăn nuôi của Đắk Nông đã có bước phát triển mạnh và đang có sự chuyển dịch từ quy mô nhỏ, lẻ sang quy mô lớn.

Hình 2.3. Trang trại nuôi heo tại xã Đắk R'Tiê, huyện Tuy Đức (Ảnh: Trần Lan)

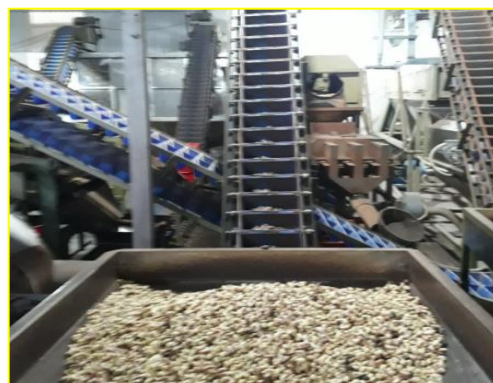
Hình 2.4. Trang trại nuôi vịt tại xã Đắk Lao, huyện Đắk Mil (Ảnh: Khắc Chung)

2. Công nghiệp

Tài nguyên khoáng sản phong phú, diện tích cây công nghiệp, diện tích rừng lớn, thượng nguồn của sông Sêrêpôk, sông Đồng Nai,... là cơ sở để Đắk Nông phát triển các ngành công nghiệp như: chế biến, thủy điện, luyện kim và năng lượng tái tạo,... Trong đó, công nghiệp chế biến là lĩnh vực phát triển nhất với nguyên liệu là các sản phẩm từ nông nghiệp và lâm nghiệp.

Hình 2.5. Chế biến cà phê (Ảnh: Hồ Mai)

Hình 2.6. Chế biến hạt điều (Ảnh: Chu Duy)

Hình 2.7. Chế biến gỗ tại Khu công nghiệp Tâm Thắng, huyện Cư Jút (Ảnh: Trần Văn Hiếu)

Kê tên một số cơ sở chế biến nông, lâm nghiệp ở địa phương em.

Có mỏ quặng bô xít với trữ lượng lớn và chất lượng quặng tốt, cùng tiềm năng lớn trong phát triển năng lượng tái tạo (năng lượng gió, năng lượng mặt trời). Hiện nay, Đắk Nông đang đẩy mạnh ngành công nghiệp alumin, sản xuất nhôm và năng lượng tái tạo. Đây là những lĩnh vực có nhiều tiềm năng trong phát triển kinh tế xã hội tỉnh Đắk Nông trong tương lai.

Hình 2.8. Sản xuất alumin tại xã Nhân Cơ, huyện Đắk R'Lấp (Ảnh: Hồ Mai)

Hình 2.9. Điện gió tại huyện Đắk Song (Ảnh: Minh Thảo)

 Em biết những gì về ngành công nghiệp alumin, sản xuất nhôm và năng lượng tái tạo?

3. Dịch vụ

Các ngành dịch vụ có bước dịch chuyển tích cực theo hướng đáp ứng tốt hơn các nhu cầu về sản xuất kinh doanh và đời sống dân cư.

Ngành thương mại hoạt động sôi động, khối lượng hàng hóa lưu thông tăng liên tục với tốc độ cao. Mặt hàng ngày càng phong phú, đa dạng, đáp ứng nhu cầu sản xuất, tiêu dùng.

Hình 2.10. Trung tâm thương mại Kiến Đức, huyện Đắk R'Lấp (Ảnh: Đoàn Ngọc Tâm)

Hình 2.11. Bên trong Siêu thị Coopmart thành phố Gia Nghĩa (Ảnh: Hồng Tâm)

Ngành giao thông vận tải có nhiều thay đổi, hệ thống các tuyến đường quốc lộ, tỉnh lộ ngày càng được nâng cấp và hoàn thiện. Dịch vụ

vận tải hành khách và hàng hóa ngày càng phát triển, đáp ứng nhu cầu của nhân dân.

Hình 2.12. Quốc lộ 14 - đoạn qua thành phố Gia Nghĩa (Ảnh: Hồng Tâm)

Hình 2.13. Quốc lộ 14 - đoạn qua huyện Đắk Song (Ảnh: Minh Thảo)

Đắk Nông có nhiều thắng cảnh thiên nhiên như: hồ Tà Đùng, hồ Tây, hồ Ea Sô, hồ trung tâm thành phố Gia Nghĩa, thác Dray Sáp, thác Gấu, thác Liêng Nung, thác Lưu Ly,... Các bon làng đồng bào dân tộc M'Nông, Ê Đê, Mạ,... lưu giữ nhiều di sản văn hóa vật thể và phi vật thể như: các lễ hội, văn hóa cồng chiêng,... Đặc biệt, những giá trị đặc trưng về đa dạng sinh học, độc đáo về văn hoá, địa chất trong vùng Công viên Địa chất toàn cầu UNESCO Đắk Nông là điều kiện để ngành du lịch tỉnh Đắk Nông ngày càng phát triển.

Hình 2.14. Hồ Trung tâm thành phố Gia Nghĩa (Ảnh: Ngô Minh Phương)

Hình 2.15. Thác Lưu Ly, xã Năm N'Jang, huyện Đắk Song (Ảnh: Minh Thảo)

Hình 2.16. Lễ hội xuân Liêng Nung (Ảnh: Hồng Tâm)

Hình 2.17. Núi lửa Năm Kar, xã Quảng Phú, huyện Krông Nô (Ảnh: Hồ Mai)

? Nơi em ở có hoạt động hay địa điểm nào thu hút khách tham quan, du lịch?

Cùng với sự phát triển của các hoạt động kinh tế, việc khai thác các nguồn lợi tự nhiên gia tăng dẫn đến sự suy giảm, thậm chí cạn kiệt một số nguồn tài nguyên. Tình trạng ô nhiễm và khan hiếm nguồn nước, diện tích rừng bị xâm lấn, nhất là rừng phòng hộ và rừng cảnh quan; ô nhiễm môi trường do đốt, phá rừng, do rác thải, khí thải đang diễn ra ở nhiều nơi trên địa bàn.

Để đảm bảo sự hài hòa giữa phát triển kinh tế với bảo vệ tài nguyên thiên nhiên, bảo vệ môi trường, giữ vững sự ổn định kinh tế - xã hội cần tăng cường ứng dụng khoa học kỹ thuật, công nghệ vào sản xuất, kinh doanh, nâng cao ý thức trách nhiệm của các cá nhân, tổ chức trong hoạt động kinh tế, giảm thiểu những tác động tiêu cực đến môi trường.

 Nêu những hoạt động của con người gây ảnh hưởng xấu đến môi trường.

Đất đai màu mỡ, khí hậu ôn hòa, nguồn tài nguyên thiên nhiên phong phú, là điều kiện thuận lợi để Đắk Nông phát triển đa dạng các ngành kinh tế. Trong đó, thế mạnh về các loại cây công nghiệp như cà phê, tiêu, cao su,... Công nghiệp alumin, sản xuất nhôm, năng lượng tái tạo và dịch vụ du lịch có nhiều tiềm năng phát triển.

Cùng với sự phát triển kinh tế, tình trạng ô nhiễm môi trường và mất cân bằng sinh thái cũng gia tăng.

Luyện tập

1. Thảo luận và hoàn thành trên phiếu bài tập theo mẫu sau:

Hoạt động	Tác hại	Biện pháp khắc phục
Sử dụng hóa chất bừa bãi trong sản xuất nông nghiệp		
Chặt phá rừng, đốt rừng		
Rác thải, nước thải trong sinh hoạt, sản xuất không được xử lý đúng quy định		

2. Ứng dụng công nghệ cao trong sản xuất nông nghiệp mang lại lợi ích gì?

Vận dụng

- Giới thiệu về một sản phẩm nông nghiệp hoặc một hoạt động kinh tế ở địa phương em.

- Em hãy nêu một số việc cần làm để bảo vệ môi trường khi tiến hành các hoạt động sản xuất, kinh doanh.

Sau bài học em đã:

- Trình bày được một số hoạt động kinh tế của Đắk Nông và địa phương nơi em sống.

- Giới thiệu được một số sản phẩm trong lao động sản xuất hoặc một hoạt động kinh tế của người dân ở Đắk Nông với bạn bè, người thân.

- Thể hiện được lòng biết ơn đối với người lao động, góp phần tuyên truyền nâng cao ý thức giữ gìn và bảo vệ môi trường cho người thân khi tiến hành các hoạt động sản xuất, kinh doanh.

Chủ đề 3

NÉT ĐẸP VĂN HÓA CÁC DÂN TỘC ĐẮK NÔNG

Bài 1. Giới thiệu món ăn truyền thống ở Đăk Nông

Khởi động

1. Xem video trên link dưới đây và cho biết những món ăn và nguyên liệu làm món ăn truyền thống của đồng bào các dân tộc tại Đăk Nông: <https://khoanhkhacvietnam.vn/dak-nong/dac-san-dak-nong.html>
2. Em biết món ăn truyền thống nào khác của người dân địa phương nơi em ở?

Khám phá

Đọc thông tin sau và trả lời câu hỏi:

Canh bồi

Canh bồi là món ăn truyền thống, phổ biến của người M'Nông.

Là món ăn quen thuộc nên hầu như người M'Nông nào cũng biết chế biến canh bồi. Nguyên liệu chính để chế biến món canh bồi truyền thống có sẵn trong tự nhiên, bao gồm: gạo, lá nhhao (lá ngọt rừng), các loại rau quả, đọt mây (kết hợp theo từng loại: lá nhíp nấu với đọt mây, ngọn bí nấu với trái bí non, ngọn bầu nấu với trái bầu non, ngọn mướp nấu với trái mướp,...), xương, thịt hoặc cá.

Hình 3.1. Một số nguyên liệu và gia vị tạo nên hương vị đặc trưng của canh bồi (gạo, lá nhhao, củ kiệu, ớt xanh) (Ảnh: Minh Thảo)

Khi chế biến, người ta thường ngâm gạo cho mềm, sau đó chắt nước để ráo rồi đem giã cùng với lá cây nhhao. Xương, thịt hoặc cá được

nấu trước, tiếp đến cho rau vào nấu đến khi rau chín tới mới cho bột gạo đã được giã nhuyễn cùng lá nhao hòa với nước lạnh vào khuấy đều tay đến khi nào bột hoàn toàn chín thì nêm gia vị. Các gia vị gồm: muối ớt, củ kiệu, mì chính.

Canh bồi có thể dùng ăn với cơm hoặc thưởng thức như một món súp. Canh có vị ngọt của bột gạo hòa quyện với vị ngọt của xương, thịt, cá và lá nhao cùng vị đắng đắng của đọt mây, sự thơm bùi của lá bép hoặc vị ngọt của các loại rau nấu cùng. Với món canh này khi ăn thêm tí ớt xanh giã cùng với củ kiệu M'Nông thì hấp dẫn vô cùng.

Hình 3.2. Canh bồi (Ảnh: Minh Thảo)

Canh bồi bổ dưỡng và dễ tiêu hóa nên từ trẻ nhỏ đến người già trong bon làng đều thích.

- Nguyên liệu để nấu canh bồi gồm những gì?

- Để tăng thêm hương vị của canh bồi, khi ăn người ta thường làm gì?

Canh bồi là món ăn truyền thống, phổ biến của người M'Nông và các dân tộc bản địa tại Đắk Nông. Đây là món ăn được chế biến từ các nguyên liệu sẵn có trong thiên nhiên.

Luyện tập

1. Em hãy tóm tắt lại các bước chế biến món canh bồi.
2. Theo em, tại sao phải khuấy đều tay khi cho bột gạo vào canh?
3. Điểm khác biệt của món canh bồi so với các món canh khác là

gì?

Vận dụng

- Tập chế biến món canh bồi với người thân.
- Suu tầm cách chế biến các món ăn truyền thống khác của người dân tại Đắk Nông và chia sẻ với bạn bè, người thân.

Sau bài học em đã:

- Biết được canh bồi là một món ăn truyền thống, quen thuộc của người M'Nông.
- Biết nguyên liệu và cách chế biến món canh bồi.
- Giới thiệu được một món ăn truyền thống của địa phương.

Bài 2. Lễ hội truyền thống của người dân Đắk Nông

Khởi động

Kể về một lễ hội ở tỉnh Đắk Nông mà em biết.

Khám phá

Đọc thông tin, quan sát các hình ảnh dưới đây và trả lời câu hỏi:

Lễ mừng mùa của đồng bào M'Nông

Lễ mừng mùa là một nghi lễ lớn được đồng bào M'Nông tổ chức vào mùa khô sau khi đã thu hoạch xong mùa vụ, với sự tham gia của nhiều bon làng. Đây là nghi lễ có ý nghĩa tinh thần quan trọng nhằm cảm tạ trời đất, thần linh đã che chở, phù hộ cho bon làng có một mùa màng tươi tốt, bội thu. Lễ mừng mùa mang ý nghĩa, giá trị sâu sắc về tinh thần và thể hiện sự gắn kết của cộng đồng với thiên nhiên. Đây cũng là dịp để bà con được nghỉ ngơi, gặp gỡ, giao lưu, vui chơi sau một thời gian lao động miệt mài, vất vả.

Buổi lễ diễn ra với nhiều nghi thức truyền thống như đón bạn, hát đối đáp, múa xoang và đánh công chiêng. Lễ vật cúng gồm: rượu cần, gà, gạo, nghệ, ớt xanh, cà đắng,...

Sau khi cộng đồng đã tề tựu đông đủ, già làng tiến hành nghi thức cúng, cầu các thần linh chứng giám, giúp cho bon làng làm ăn phát đạt, đoàn kết gắn bó, phù hộ cho con cháu luôn bình an, no đủ.

Khi nghi lễ kết thúc, già làng mời con trai, con gái của bon làng đánh chiêng, múa hát mừng lễ hội. Dân làng cùng khách mời tham gia các hoạt động văn hóa dân gian của bon làng.

Hình 3.3. Nghi thức cúng (Ảnh: Hồ Mai)

Hình 3.4. Đánh cồng chiêng (Ảnh: Hồ Mai)

Các hoạt động văn hóa, trò chơi dân gian như: thi đan lát, dệt thổ cẩm, đẩy gậy, kéo co, giã gạo, nấu cơm nhanh,... được diễn ra trước khi nghi thức bắt đầu.

Hình 3.5. Thi dệt thỏ cặm (Ảnh: Hồ Mai)

Hình 3.6. Thi giã gạo (Ảnh: Hồ Mai)

Lễ hội đã thu hút đồng bào tham gia đông đảo, tạo sự vui tươi, phấn khởi, ấm tình đoàn kết.

- Người M'Nông tổ chức Lễ mừng mùa nhằm mục đích gì?
- Kể tên các hoạt động diễn ra trong Lễ mừng mùa.

Lễ mừng mùa là một trong những lễ hội truyền thống của đồng bào M'Nông và cũng là một trong những lễ hội của đồng bào các dân tộc bản địa tại Đắk Nông.

Luyện tập

1. Thực hiện trên phiếu bài tập theo mẫu sau:

Nói tên hoạt động với thứ tự thời điểm tổ chức các hoạt động trong Lễ mừng mùa.

A. Thứ tự thời điểm tổ chức

1. Trước khi tổ chức nghi lễ cúng

2. Trong khi tổ chức nghi lễ cúng
(sau khi đọc lời cúng)

3. Sau khi tổ chức nghi lễ cúng

B. Tên hoạt động

Đánh cồng chiêng, múa hát

Thi dệt thỏ cặm

Thi nấu ăn

Đón khách

2. Tái hiện một hoạt động trong Lễ mừng mùa bằng hình thức vẽ, xé dán, nặn...

Vận dụng

- Nêu một số việc cần làm để bảo tồn và phát huy giá trị của các lễ hội truyền thống.

- Tìm hiểu về một số lễ hội truyền thống của người dân ở Đắk Nông và giới thiệu cho bạn bè, người thân.

Sau bài học em đã:

- Biết được Lễ mừng mùa là một trong những lễ hội truyền thống của đồng bào M'Nông và cũng là lễ hội truyền thống của các dân tộc bản địa ở tỉnh Đắk Nông.

- Kể và tái hiện (bằng hình thức vẽ, xé, dán,...) được một số hoạt động diễn ra trong Lễ mừng mùa.

- Giới thiệu ở mức độ đơn giản một lễ hội tiêu biểu của người địa phương.

- Nêu được việc làm cụ thể để góp phần bảo tồn, phát huy giá trị của các lễ hội truyền thống.

Bài 3. Truyện cổ M'Nông

Khởi động

- Trong các truyện ngụ ngôn Việt Nam, em biết câu chuyện nào nói về nguồn gốc của những vật vẫn trên mình cọp?

- Xem video trên link:

<https://www.youtube.com/watch?v=c5nvl09eHFw>

Khám phá

Đọc truyện và trả lời câu hỏi:

Vì sao da cọp nhiều màu?

Sắp đến mùa mưa, Cọp bàn với Thỏ cùng đi bứt tranh về làm nhà. Thỏ khôn, cắt tranh đến đâu vuốt trái sạch đến đó. Lúc cuốn tranh mang về, Cọp bó cả tranh tốt tranh xấu và rác cỏ... Thấy tranh của Thỏ đẹp, Cọp hỏi:

– Cùng cắt tranh một bãi sao tranh của mày đẹp vậy?

Biết Cọp có lấy được sáp ong mang về cho vợ con, Thỏ liền nói:

– Tôi bôi sáp ong, mật ong vào đấy, vừa đẹp mà còn chắc nữa! Nay mai lợp nhà, mưa nắng sẽ không hư.

– Thiệt hả? Từ lâu tôi vẫn chưa được ai bày cho biết.

Cọp tin lời lấy mật ong, sáp ong nhờ Thỏ bôi vào tranh ngay. Thỏ nhận lời nhưng thực ra chỉ vuốt chải lại tranh cho Cọp. Sáp và mật ong Thỏ cắt đi nơi khác để dùng. Giấu xong, Thỏ nói:

– Được rồi đấy. Giờ anh giúp tôi chở.

Cọp bằng lòng để Thỏ cột tranh lên lưng gùi. Buộc xong, Thỏ lại nói:

– Tôi bây giờ lại đau bụng nữa. Không biết tự mình tôi có đi được không? Anh giúp cả tôi nữa nhé!

Thỏ nhảy lên ngồi trên bó tranh. Ăn sáp ong và mật ong xong, Thỏ lấy đá và bụi nhùi ra lấy lửa. Nghe tiếng bật lửa, Cọp nói:

- Ở trên đó lấy lửa, cháy tranh là chết cả tôi đây Thỏ ạ!
- Không đâu – Thỏ nói – Chén bát mình để trong túi va đựng vào nhau đây.

Cọp yên tâm tiếp tục đi, trong khi đó Thỏ đã châm lửa từ bụi nhùi vào hai bộ tranh rồi nhảy xuống biển mất. Lửa cháy, Cọp không còn nhớ để mở dây, chạy khắp núi rừng. Lửa từ Cọp cháy lan ra xa. Đứng ở trên cây, bầy chim bầy vẽ:

- Chạy đi đâu lung tung vậy? Cháy ở trên lưng, sao ông không xuống tắm đi?

Cọp chạy ào xuống suối. Tắm xong, Cọp thấy cháy sém cả mình lắm. Vì thế, da Cọp từ đấy nhiều màu hơn trước và cũng từ đấy thấy lửa ở đâu Cọp cũng vội lánh xa.

(Trích *Truyện cổ các dân tộc Tây Nguyên*, Nhiều tác giả, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, trang 472)

* Chú giải:

- Bụi nhùi: Mớ rơm bện chặt dùng để giữ lửa

- Cọp và Thỏ cùng nhau làm việc gì?
- Thỏ đã lừa Cọp bằng cách nào?
- Vì sao da cọp có nhiều màu?

Truyện “Vì sao da cọp nhiều màu?” là một trong những truyện cổ của đồng bào dân tộc M’Nông. Từ việc giải thích lí do vì sao da cọp có nhiều màu, người M’Nông đã truyền tải một thông điệp về cách sống, cách cư xử giữa con người với nhau.

Luyện tập

1. Vì sao Cọp lại bị Thỏ lừa?
2. Em có nhận xét gì về tính cách của Thỏ và Cọp trong câu chuyện trên?

3. Em hãy nêu điểm giống và khác nhau giữa hai câu chuyện “Trí khôn của ta đây” và “Vì sao da cọp nhiều màu?”.

Vận dụng

Viết cảm nhận của em về Thỏ và Cọp trong truyện trên và bài học rút ra cho bản thân.

Sau bài học em đã:

- Đọc đúng và diễn cảm truyện “Vì sao da cọp nhiều màu?”.
- Nêu được một số chi tiết về diễn biến sự việc diễn ra giữa Thỏ và Cọp dẫn đến da Cọp có nhiều màu.
- Nhận biết đặc điểm tính cách của Thỏ và Cọp;
- Nắm được ý nghĩa: Giải thích lí do Vì sao da cọp nhiều màu; nhắc nhở mọi người không nên nhẹ dạ, cả tin và biết cư xử chân thành với mọi người.
- Nêu được tình cảm, suy nghĩ, cách ứng xử của bản thân sau khi đọc truyện.

Bài 4. Họa tiết trang trí dân tộc ở Đắk Nông

Khởi động

Trò chơi: Họa sĩ siêu trí nhớ

Trong thời gian 3 phút, em hãy quan sát, ghi nhớ và vẽ lại các họa tiết đã được khoanh tròn ở Hình 3.7, Hình 3.8.

Hình 3.7. Túi thổ cẩm của người M'Nông ở Đắk Nông

Hình 3.8. Áo thổ cẩm của người Mạ ở Đắk Nông

Khám phá

1. Em quan sát hình ảnh và trả lời câu hỏi:

- Kể tên các sản phẩm có trong hình.
- Sản phẩm được trang trí bằng họa tiết gì? (hình dáng, màu sắc của họa tiết).
- Nêu cảm nhận về vẻ đẹp của các họa tiết được trang trí trên sản phẩm.

Hình 3.9. Túi đựng cơm của người M'Nông

Hình 3.10. Ché rượu cần của người M'Nông

Hình 3.11. Hoa tiết đầu khó của người Ê Đê

Hình 3.12. Hoa văn trên xà rồng của người M'Nông

Hình 3.13. Túi thổ cẩm của người M'Nông

Hình 3.14. Túi thổ cẩm của người M'Nông

* Các hình ảnh (từ hình 3.7 đến 3.14) chụp tại Bảo tàng Tỉnh Đắk Nông

Tỉnh Đắk Nông có nhiều dân tộc sinh sống trong đó dân tộc bản địa là M'Nông, Ê Đê, Mạ... Trên trang phục thổ cẩm và những vật dụng hằng ngày của họ có rất nhiều họa tiết cách điệu hoa lá, hình người, hình con vật, nét cong, nét thẳng,... mang lại nét đặc sắc và phong phú trong văn hóa bản địa.

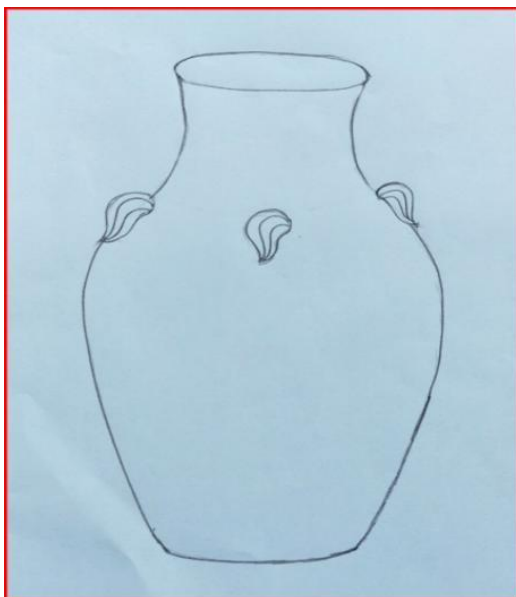

Luyện tập

Em hãy tạo dáng và trang trí đồ vật có sử dụng họa tiết dân tộc theo ý thích (có thể sử dụng kết hợp các hình thức vẽ, xé dán, nặn,... để tạo sản phẩm).

- Hướng dẫn các bước trang trí:

Bước 1. Tìm ý tưởng trang

Bước 2. Vẽ phác thảo họa tiết

Bước 3. Chỉnh sửa, thêm chi tiết

Bước 4. Vẽ màu

Hình 3.15. Các bước trang trí

- Một số sản phẩm có sử dụng họa tiết trang trí dân tộc của học sinh:

Hình 3.16. **Váy**
 Bài vẽ của Lê Thị Ngọc Hân,
 học sinh lớp 4C, Trường Tiểu học
 Ngô Quyền, huyện Cư Jút, tỉnh Đắk Nông

Hình 3.17. **Bình rượu cần**
 Bài vẽ của Yến Phương,
 học sinh lớp 5C, Trường Tiểu học Kim Đồng,
 huyện Đắk Song, tỉnh Đắk Nông

Hình 3.18. **Họa tiết trên thổ cẩm**
 Bài vẽ của Điều Chính, học sinh lớp 4A,
 Trường Tiểu học Đoàn Thị Điểm,
 huyện Tuy Đức, tỉnh Đắk Nông

Hình 3.19. **Họa tiết trên thổ cẩm**
 Bài vẽ của Nguyễn Quốc Cường, học sinh
 lớp 4A, Trường Tiểu học Đinh Tiên Hoàng,
 huyện Đắk R'lấp, tỉnh Đắk Nông

Hình 3.20. **Họa tiết hình con vật trên thổ cẩm**

Bài vẽ của Vũ Trường Ngọc Diệp, học sinh lớp 4A,
Trường Tiểu học Trần Phú, huyện Đắk Mil, tỉnh Đắk Nông

- Sử dụng họa tiết các dân tộc ở Đắk Nông mà em biết để trang trí một sản phẩm như: váy, áo, lọ hoa, cặp sách...
- Em giới thiệu, nhận xét và nêu cảm nhận về sản phẩm của mình với các bạn.

Vận dụng

- Em có thể sử dụng họa tiết trang trí dân tộc để áp dụng vào trang trí cho các bài học môn Mỹ thuật và các môn học khác.
- Hãy sử dụng họa tiết trang trí dân tộc để trang trí những đồ vật mà em thích như: váy, áo, mũ, nón, hộp bút hay trang trí góc học tập.

Sau bài học, em đã:

- Biết được sự đa dạng của họa tiết trang trí dân tộc ở Đắk Nông như hình cách điệu hoa lá, hình người, hình con vật, nét cong, nét thẳng,...
- Sử dụng họa tiết trang trí của đồng bào các dân tộc ở Đắk Nông để trang trí trên đồ vật, sản phẩm mỹ thuật theo ý thích.
- Trưng bày, giới thiệu và chia sẻ cảm nhận về sản phẩm của mình, của bạn.
- Thêm yêu quý và tự hào về nghệ thuật trang trí của dân tộc; có ý thức giữ gìn, phát huy những nét đẹp văn hóa truyền thống.

Chủ đề 4

NHỮNG NHÂN VẬT LỊCH SỬ, VĂN HÓA TIÊU BIỂU CỦA TỈNH ĐẮK NÔNG

Bài 1. Anh hùng N'Trang Long

Khởi động

- Xem tư liệu về Lễ khánh thành tượng đài anh hùng N'Trang Long (Truyền hình Thông tấn VNews) tại đường link: [Khánh thành tượng đài anh hùng dân tộc N'Trang Long \(vnews.gov.vn\)](http://vnews.gov.vn).

- Hãy chia sẻ những điều em biết về anh hùng N'Trang Long.

Khám phá

Đọc thông tin sau và trả lời câu hỏi:

N'Trang Long tên thật là Long, sinh khoảng năm 1870 tại bon Bupar, một làng M'Nông Biệt dưới chân núi Nam Drôn thuộc khu vực suối Đắc Nha, phía Bắc cao nguyên M'Nông. Thuở nhỏ N'Trang Long sống ở phía Đông Srê Khotum, là cậu bé nhanh nhẹn, tháo vát, hay giúp đỡ người khác và dũng cảm. Khi lớn lên, ông cư trú và là tù trưởng của làng Bu N'Trang, nay thuộc địa bàn xã Đắc R'Tít, huyện Tuy Đức, tỉnh Đắk Nông.

Từ đầu năm 1909, Hăngri Mét (Henri Maitre - tên cầm đầu Phái bộ hành chính khảo sát Đông Cao Miên -Trưởng đồn Bu Méra) tung quân càn quét, uy hiếp tinh thần đồng bào sinh sống trên cao nguyên M'Nông. Trước nguy cơ mất độc lập, tự do, đồng bào các dân tộc ở đây hoặc lẻ tẻ, riêng rẽ, hoặc liên minh phối hợp với nhau, vùng lên chống lại bọn xâm lược, đánh vào các đồn bốt và các cuộc hành quân của giặc, chống thuế, chống xâm, hay ít nhất cũng lánh cư, bất hợp tác với thực dân Pháp và bọn tay sai.

Mùa khô năm 1910-1911, trong một trận càn vào khu vực Pu Sra, lính Pháp bắt được vợ và con gái của N'Trang Long, sau đó hành hạ đến chết. Để trả thù nhà và đòi nợ nước, giữa mùa khô năm 1912, N'Trang

Long đã lãnh đạo quân khởi nghĩa của người M'Nông vùng hạ lưu sông Krông Nô và Krông Ana đứng lên đấu tranh chống thực dân xâm lược.

Cuộc khởi nghĩa do N'Trang Long lãnh đạo kéo dài từ năm 1912 đến năm 1936, đã đánh bại nhiều cuộc tấn công, quét sạch các đồn bốt, phản công bất ngờ hệ thống đồn địch, giải phóng một vùng rộng lớn trên cao nguyên M'Nông. Chiến công mang tính lịch sử và thành công cao là trận nghi binh tiêu diệt chỉ huy Hăngri Mét tại đồn Bu Nôrp diễn ra vào tháng 7 năm 1914. Năm 1935, do sự chỉ điểm của kẻ phản bội M'Pông Phê, giặc Pháp đã bao vây, tấn công bất ngờ vào Bupar, ông bị bắt và bị chúng giết hại vào ngày 23-5-1935.

Hình 4.1. Tượng đài anh hùng N'Trang Long (Ảnh: Hồng Tâm)

Cuộc kháng chiến của cộng đồng các dân tộc ở Nam Tây Nguyên dưới sự lãnh đạo của N'Trang Long là một trang sử chói lọi về lòng yêu nước và tinh thần đoàn kết đấu tranh giành độc lập của các dân tộc trên đất nước Việt Nam.

(Theo *N'Trang Long - Anh hùng chống Pháp trên cao nguyên M'Nông*, Nhà xuất bản Giáo dục)

* Chú giải:

- Đi sâu: đi làm phục dịch không công.
- Chống sâu: chống lại việc đi phục dịch không công

- N'Trang Long là người dân tộc nào, ở đâu?
- Cuộc khởi nghĩa do N'Trang Long lãnh đạo diễn ra trong thời gian nào?

N'Trang Long là tù trưởng người dân tộc M'Nông. Ông đã lãnh đạo nhân dân các dân tộc vùng Nam Tây Nguyên khởi nghĩa chống lại ách thống trị của người Pháp trên Tây Nguyên.

Cuộc khởi nghĩa do ông lãnh đạo diễn ra trong thời gian từ 1912-1936 là một trang sử chói lọi về lòng yêu nước và tinh thần đoàn kết đấu tranh giành độc lập của các dân tộc trên đất nước Việt Nam.

Luyện tập

1. Em hãy mô tả vài nét về anh hùng N'Trang Long.
2. Vì sao N'Trang Long đứng lên lãnh đạo quân khởi nghĩa đấu tranh chống thực dân xâm lược?

Vận dụng

- Nêu những việc cần làm để thể hiện lòng biết ơn đối với anh hùng, liệt sĩ.
- Suu tầm, giới thiệu một số hình ảnh về N'Trang Long và phong trào khởi nghĩa N'Trang Long.
- Kể tên một số vị anh hùng dân tộc tỉnh Đắk Nông.

Sau bài học em đã:

- Biết được một số thông tin về thân thế, sự nghiệp của anh hùng N'Trang Long.
- Kể lại được sơ lược cuộc khởi nghĩa do N'Trang Long lãnh đạo.
- Biết được truyền thống đấu tranh yêu nước và cách mạng của đồng bào Đăk Nông qua câu chuyện về anh hùng N'Trang Long.
- Tự hào và biết ơn những người anh hùng của dân tộc.

Bài 2. Nghệ nhân Điều Kâu

- Người lưu giữ sử thi M'Nông

Khởi động

- Kể tên một số nghệ nhân dân gian mà em biết.
- Em đã biết nghệ nhân dân gian nào của các dân tộc trên địa bàn tỉnh Đắk Nông?

Khám phá

Đọc thông tin sau và trả lời câu hỏi:

Nghệ nhân Điều Kâu sinh năm 1935, tại Bu Mrăng, xã Quảng Trực huyện Đắk R'lấp, tỉnh Đắk Lắk (nay thuộc huyện Tuy Đức, tỉnh Đắk Nông). Sau ông về sống tại bon Bu Prăng, xã Đắk N'Drung, huyện Đắk Song, tỉnh Đắk Nông. Là một trong những nghệ nhân nổi tiếng nhất Tây Nguyên và là một trong hai người đầu tiên được phong tặng danh hiệu Nghệ nhân dân gian ở tỉnh Đắk Nông, Ông có công lớn trong việc bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc M'Nông sinh sống trên địa bàn Tây Nguyên.

Hình 4.2. Nghệ nhân dân gian Điều Kâu

Nghệ nhân Điều Kâu sinh ra ở đâu? Ông có công lớn trong lĩnh vực nào?

Ngay từ khi còn trẻ, Điều Kâu đã có niềm đam mê sử thi M'Nông. Ông đã dày công sưu tầm và tìm hiểu sử thi dân tộc mình, lắng nghe các nghệ nhân dân tộc M'Nông kể, rồi biên tập, hoàn thiện, lưu giữ, phổ biến và phát triển sử thi M'Nông. Ông đã biên soạn, dịch sang tiếng Việt được

trên 70 bộ sử thi M'Nông, truyện cổ và lời nói vần cùng rất nhiều đầu sách có giá trị khác, trong đó có sử thi: Cây nêu thần, Mùa lên rẫy, Chuyện cổ xưa của đồng bào dân tộc M'Nông; truyện cổ M'Nông như: “Vì sao da cọp nhiều màu?”,... Ông là người có công lao đầu tiên dịch các Ot N'drong (sử thi M'Nông) ra tiếng Việt. Nhiều sử thi M'Nông đã kể về quan hệ tốt đẹp của người M'Nông với người Kinh và các dân tộc khác như trao đổi muối, lương thực, hàng hóa, đấu tranh chống thú dữ, chinh phục thiên nhiên, giúp nhau vượt qua thiên tai,...

Với sự hỗ trợ của Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam, nghệ nhân Điều Kâu đã tổ chức nhiều lớp học sử thi để dạy cho thanh niên dân tộc M'Nông nơi ông sinh sống. Qua đó, ông đã giúp các thế hệ trẻ hiểu thêm về truyền thống của người M'Nông.

Nhiều sử thi M'Nông do ông sưu tầm được Bộ Văn hóa Thông tin tặng huy chương. Ông được Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam trao bằng chứng nhận danh hiệu “Nghệ nhân văn hóa dân gian” vì những đóng góp to lớn cho sự nghiệp bảo tồn văn hóa dân gian Việt Nam ở Tây Nguyên. Ông mất năm 2008.

Nghệ nhân Điều Kâu đã làm gì để bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc M'Nông?

Với nhiều đóng góp trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc M'Nông, nghệ nhân Điều Kâu được Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam trao bằng công nhận danh hiệu “Nghệ nhân văn hóa dân gian” năm 2003.

Luyện tập

Hoàn thành phiếu bài tập theo mẫu sau:

Em hãy nêu ý nghĩa của những việc mà nghệ nhân dân gian Điều Kâu đã làm để bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dân tộc M'Nông.

Nội dung công việc	Ý nghĩa của việc làm
Sưu tầm, biên tập, hoàn thiện sử thi, truyện cổ, các lời nói vắn	
Truyền dạy sử thi cho thanh niên dân tộc M'Nông	
Dịch sử thi, truyện cổ,... sang tiếng Việt	

Vận dụng

Em hãy sưu tầm, tìm đọc một số truyện cổ, bài hát, sử thi các dân tộc tại địa phương và giới thiệu tới mọi người.

Sau bài học em đã biết:

- Một số thông tin về nghệ nhân dân gian Điều Kâu; những đóng góp của nghệ nhân Điều Kâu trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc M'Nông.
- Tham gia vào việc lưu giữ, bảo tồn các giá trị văn hóa của địa phương.

Bài 3. Thường thức âm nhạc

Nghệ nhân Y-El Người giữ gìn nhạc cụ truyền thống M'Nông

Khởi động

Quan sát nhạc cụ trong các hình dưới đây và chia sẻ những điều em biết về một trong những nhạc cụ đó.

Hình 4.3. Tù và
(Ảnh: Trần Thị Luân)

Hình 4.4. Kèn R'Let
(Ảnh: Phan Thúy Hằng)

Hình 4.5. Đàn Đưng
(Ảnh: Thái Văn Quảng)

Hình 4.6. Chiêng
(Ảnh: Hoàng Xuân Tâm)

Khám phá

Nghệ nhân Y-El

Nghệ nhân Y-El là người dân tộc M'Nông, hiện ở Bon Bu Kol, phường Nghĩa Tân, thành phố Gia Nghĩa, tỉnh Đắk Nông. Ông là người có tài sử dụng và chế tác các loại nhạc cụ truyền thống của người M'Nông.

Từ những chất liệu quen thuộc trong đời sống như tre, nứa, vỏ quả bầu khô, sừng trâu,... qua đôi bàn tay khéo léo cùng sự am hiểu về nhạc cụ truyền thống, ông đã chế tác ra các nhạc cụ như: kèn R'Lét, đàn Đrưng, tù và, chiêng... của người M'Nông.

Hình 4.7. Nghệ nhân Y-El
(Ảnh chụp: Đoàn Thị Hạnh)

Với kinh nghiệm đánh chiêng của mình, ông đã thành lập đội chiêng tại bon làng nơi ông sống và tham gia biểu diễn trong các ngày hội văn hóa của tỉnh hay các lễ hội riêng của đồng bào M'Nông. Đồng thời, ông còn truyền dạy cách đánh các bài chiêng cho người trẻ trong bon làng.

Những đóng góp của nghệ nhân Y-El đã góp phần gìn giữ, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa của người M'Nông.

- Nghệ nhân Y-El là người dân tộc gì? Ông sống ở đâu?
- Hãy kể tên một số nhạc cụ mà nghệ nhân Y-El đã chế tác.

Nghệ nhân Y-El đã chế tác được nhiều nhạc cụ truyền thống của người M'Nông và truyền dạy đánh cồng chiêng cho người trẻ. Ông đã góp phần vào việc gìn giữ và bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc.

Luyện tập

Xem video trên đường link dưới đây:

<https://vtv.vn/video/kham-pha-viet-nam-ken-r-let-nhac-cu-doc-dao-cua-nguoi-m-nong-73796.htm>

Em hãy mô phỏng cách chơi một loại nhạc cụ của người M'Nông.

Vận dụng

- Em cần làm gì để gìn giữ và phát huy các loại nhạc cụ truyền thống của người M'Nông?

- Tìm hiểu một số loại nhạc cụ dân tộc tại địa phương em.

Sau bài học em đã:

- Biết được một số thông tin về nghệ nhân Y-El; những loại nhạc cụ mà nghệ nhân Y-El đã chế tác; những đóng góp của nghệ nhân Y-El trong việc gìn giữ và bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc M'Nông.

- Mô phỏng được cách chơi một số loại nhạc cụ của người M'Nông.

- Tự hào, yêu quý và góp phần bảo tồn, phát huy các giá trị của các loại nhạc cụ dân tộc.

Chủ đề 5

VÌ MỘT ĐẤT NÔNG TƯƠI ĐẸP

Khởi động

Xem video trên đường link:

<https://www.youtube.com/watch?v=8Wd26SZSSYg&t=10s>

- Các bạn học sinh đã tham gia vào những hoạt động nào?

Khám phá

Đọc thông tin, quan sát các hình ảnh dưới đây và trả lời câu hỏi:

Để tuyên truyền, giáo dục truyền thống cách mạng, lịch sử vẻ vang của dân tộc và đạo lý uống nước nhớ nguồn cho học sinh, tại nhiều trường tiểu học trên toàn tỉnh, các Liên đội đã tổ chức nhiều hoạt động ý nghĩa như: Hành trình về địa chỉ đỏ (với các hình thức hát Quốc ca, nghe giới thiệu về di tích lịch sử, dâng hương tưởng nhớ các anh hùng liệt sĩ, lao động vệ sinh khu di tích,...), thăm hỏi, tặng quà các gia đình có công với cách mạng, chăm sóc nghĩa trang liệt sĩ, giao lưu nói chuyện với cựu chiến binh, bộ đội tại địa phương,....

Hình 5.1. Nghe giới thiệu về lịch sử trận đánh đồi Đạo Trung, xã Năm N'Jang, huyện Đắk Song (Nguồn: Trường Tiểu học Chu Văn An, huyện Đắk Song)

Hình 5.2. Học sinh thăm doanh trại Đại đội Bộ binh 4, huyện Cư Jút (Nguồn: Trường Tiểu học Tô Hiệu, huyện Cư Jút)

Những hoạt động này tuy nhỏ nhưng có ý nghĩa rất lớn, góp phần bồi đắp truyền thống “Uống nước nhớ nguồn” cho học sinh từ khi còn ngồi trên ghế nhà trường. Khi được trực tiếp tham gia các hoạt động đền ơn đáp nghĩa, các em hiểu rõ hơn về những chặng đường lịch sử của dân tộc, trân trọng những cống hiến, hy sinh của các thế hệ cha anh đi trước, cảm nhận được sự mất mát to lớn của gia đình thân nhân các thương binh, liệt sĩ,... Từ đó, các em sẽ thêm tự hào về lịch sử, truyền thống vẻ vang của dân tộc, có thêm động lực phấn đấu vươn lên trong học tập và cuộc sống.

Hình 5.3. Thăm hỏi Mẹ Việt Nam anh hùng
(Nguồn: Trường Tiểu học Chu Văn An,
huyện Đắk Song)

Hình 5.4. Chăm sóc nghĩa trang liệt sĩ
(Ảnh: Hồng Tâm)

 - Kể tên một số hoạt động đền ơn đáp nghĩa được tổ chức tại các trường học.

- Những hoạt động này có ý nghĩa gì?

Không chỉ tham gia tích cực các hoạt động uống nước nhớ nguồn, các bạn nhỏ còn tham gia nhiều hoạt động công ích tại nhà trường và cộng đồng như: lao động vệ sinh trường lớp, khu dân cư; chăm sóc cây xanh; tham gia quyên góp sách vở, quần áo, đồ dùng học tập,... chia sẻ, giúp đỡ những bạn học sinh có hoàn cảnh khó khăn vươn lên trong học tập và rèn luyện; tham gia ủng hộ đồng bào bị lũ lụt,...

Hình 5.5. Chăm sóc vườn hoa (Ảnh: Minh Thảo)

Hình 5.6. Dọn vệ sinh (Ảnh: Hồng Tâm)

Hình 5.7. Học sinh tham gia giao lưu văn nghệ, ủng hộ học sinh của Trung tâm Hướng nghiệp Dạy nghề hỗ trợ trẻ thiệt thòi Việt Nam (Nguồn: Trường Tiểu học Chu Văn An, huyện Đắk Song)

 - Kể các hoạt động lao động công ích, nhân đạo mà các bạn học sinh tham gia tại nhà trường và cộng đồng. Em đã tham gia những hoạt động nào?

- Những hoạt động trên mang lại những điều tốt đẹp gì cho cộng đồng?

Song song với các hoạt động học tập trên lớp, các hoạt động công ích, uống nước nhớ nguồn, các bạn học sinh còn hưởng ứng và tham gia tích cực các hoạt động văn hoá, văn nghệ, thể dục thể thao, tham gia sinh hoạt các câu lạc bộ năng khiếu, tham gia các hoạt động giao lưu, hội thi như: Tiếng hát măng non, Hội khỏe Phù Đổng, Sáng tạo dành cho thanh thiếu niên, nhi đồng, Đại sứ văn hóa đọc, Em yêu biển đảo quê hương, câu lạc bộ Tiếng Anh, Toán tuổi thơ... Tham gia các hoạt động này, các bạn học sinh được gặp gỡ giao lưu, học tập, chia sẻ với nhau nhiều điều bổ ích. Nhiều bạn đã đạt được thành tích cao khi tham gia các cuộc thi, giao lưu các cấp.

Hình 5.8. Học sinh tham gia cuộc thi Hùng biện tiếng Anh

Hình 5.9. Học sinh đạt giải tại cuộc thi Toán tuổi thơ cấp quốc gia

(Nguồn: Phòng Giáo dục và Đào tạo Đắk Mil)

Hình 5.10. Học sinh đạt giải tại cuộc thi Sáng tạo dành cho thanh thiếu niên, nhi đồng tỉnh Đắk Nông (Ảnh: Nguyễn Vui)

Hình 5.11. Học sinh tham gia Hội thi Phụ trách Sao nhi đồng giỏi tỉnh Đắk Nông (Ảnh: Minh Thảo)

Hình 5.12. Học sinh đạt giải tại Cuộc thi “Đại sứ văn hóa đọc” tỉnh Đắk Nông năm 2022 (Ảnh: Phạm Thị Dung)

Hình 5.13. Học sinh tham gia cuộc thi Toán Violympic (Ảnh: Trần Lan)

1. Em đã tham gia hoạt động nào trong các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao, các cuộc thi, giao lưu nêu trên?
2. Theo em, cần làm gì để góp phần xây dựng quê hương Đắk Nông giàu đẹp?

Xây dựng quê hương Đắk Nông ngày càng giàu đẹp là trách nhiệm và nghĩa vụ của mỗi người dân.

Luyện tập

Em hãy lập một chương trình hoạt động về chủ đề Đèn ơn đáp nghĩa hoặc Bảo vệ môi trường ở địa phương em.

Vận dụng

- Tham gia hoạt động vệ sinh, chăm sóc cây xanh tại trường học.
- Tham gia tích cực các hoạt động học tập, công ích, nhân đạo, đèn ơn đáp nghĩa tại địa phương.

Sau bài học em đã:

- Biết được một số hoạt động đền ơn đáp nghĩa, lao động công ích, nhân đạo, văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao mà các bạn học sinh đã tham gia.
- Nêu được ý nghĩa của việc tham gia các hoạt động trên đối với sự phát triển của quê hương, đất nước.
- Thể hiện được tình cảm với địa phương và sẵn sàng tham gia tích cực vào các hoạt động kết nối cộng đồng tại nhà trường và nơi sinh sống.